

**IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa
„Motyw kobiety – matki, bohaterki,
opiekunki...”**

Abstrakty

**IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa
„Motyw kobiety – matki, bohaterki,
opiekunki...”**

Abstrakty

Redakcja:
Konrad Skrzątek
Ewelina Chodźko

Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL
Lublin 2021

IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa
„Motyw kobiety – matki, bohaterki, opiekunki...”
25 lutego 2021 r.

Abstrakty

Redakcja:
Konrad Skrzątek
Ewelina Chodźko

Skład i łamanie:
Monika Maciąg

Projekt okładki:
Marcin Szklarczyk

© Copyright by Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL

ISBN 978-83-66861-11-4

Wydawca:
Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL
ul. Głowackiego 35/348
20-060 Lublin
www.fundacja-tygiel.pl

Komitet Naukowy:

- **prof. dr hab. Katarzyna Grzywka-Kolago**, Zakład Komparatystyki Kulturowej i Literackiej, Instytut Germanistyki, Wydział Neofilologii, Uniwersytet Warszawski
- **dr hab. Małgorzata Okulicz-Kozaryn, prof. UAM**, Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
- **dr hab. Jerzy Sikora, prof. UKSW**, Wydział Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
- **dr hab. Anna Tryksza**, Katedra Współczesnej Literatury i Kultury Polskiej, Instytut Filologii Polskiej, Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
- **dr Agnieszka Kościuk-Jarosz**, Instytut Nauk o Kulturze, Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Komitet Organizacyjny:

- Beata Bujalska
- Ewelina Chodźko
- Alicja Danielewska
- Monika Iwaniuk
- Kinga Kalbarczyk
- Kamil Maciąg
- Monika Maciąg
- Izabela Mołdoch-Mendoń
- Konrad Skrzątek
- Marcin Szklarczyk
- Paulina Szymczyk

Organizator:

Fundacja
TYGIEL

Spis treści

Wystąpienia Gości Honorowych

Motyw kobiety w twórczości londyńskiej grupy poetyckiej „Kontynenty”	11
Rahel Levin i jej pierwszy berliński salon.....	12

Wystąpienia Uczestników

Archeologia jest kobietą, czyli o kobietach w nauce słów kilka	15
Doświadczenie niezwykle w opowiadaniu „Zielone Bindi” Mryduli Garg	16
Kobieta jako podmiot fetyszyzujący, kobiecość jako przedmiot fetyszyzacji w modzie	17
Kobiety w reklamie.....	18
„Kołysanka Rosemary” jako motyw matki w filmie Romana Polańskiego	19
„Oblicza lęku” – pokolenie córek wobec niszczącego wpływu traumy związanej z Holocaustem np. literatury Mai Lasker-Wallfish i Magdaleny Tulli.....	20
Obraz autochtonki w powieści Heleny Buchner „Hanyska”	21
Obraz kobiety w dystopicznej wizji świata na podstawie współczesnego dramatu niemieckojęzycznego – „(R)Ewolucja” Yeal Ronen i Dimitrij Schaad	22
Obraz kobiety w krzywym zwierciadle ASZ:dziennika.....	23
Przeciw opresji wobec kobiet i zwierząt: krytyka mody wiktoriańskiej w wybranych pracach Charlotte Perkins Gilman	24
Rola matki podczas rytuałów przejścia w cyklu pieśni „Jaśkowa doła” Stanisława Niewiadomskiego do słów Marii Konopnickiej. Korespondencja folkloru, tekstu i muzyki.....	25
Role i status kobiet w islamie w świetle feministycznej lektury Koranu	26
Stereotyp kobiety w krzywym zwierciadle żartu niemieckiego.....	27
Wizerunek matki w polskich elementarzach	28
Wzór funkcjonowania Matki-Polki a wypalenie rodzicielskie. Wstępne wyniki badań	29
Indeks autorów.....	30

Wystąpienia Gości Honorowych

Motyw kobiety w twórczości londyńskiej grupy poetyckiej „Kontynenty”

dr hab. Jerzy Sikora, prof. UKSW, Wydział Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Poeci skupieni przy czasopiśmie „Kontynenty”, a wcześniej wokół „Merkurysza”, byli pierwszymi w dziejach polskiej literatury emigrantami debiutującymi na obczyźnie – w Londynie na przełomie lat 50. i 60. ubiegłego wieku. Najwybitniejsi z nich to: Andrzej Busza, Bogdan Czaykowski i Adam Czerniawski. Na organizacyjne i artystyczne oblicze grupy mieli wpływ jeszcze następujący twórcy: Jan Darowski, Janusz Ichnatowicz, Zygmunt Ławrynowicz, Jerzy Sito, Florian Śmieja i Bolesław Taborski. W mojej wypowiedzi zasadniczo koncentruje się na poezji wspomnianych trzech najbardziej reprezentatywnych autorów. Widać w niej twórcze zainteresowanie kobietami, zwłaszcza ich wizerunkami w literaturze, sztuce i tekstach kultury. Motyw kobiety uaktywnia się niejednokrotnie w związku z intertekstualnym i intersemiotycznym dialogiem z tradycją rodzimą (polską), jak i angielską, czy ogólnoswiatową. Kobieta występuje również jako spotykana naocznie, bezpośrednio: matka, żona, kochanka, siostra... Mamy do czynienia z liryczną aktualizacją związanych z kobietami mitów i kulturowych tradycji. Nad wyraz obrazowe ukazywanie kobiety, w tym częste jej portretowanie, świadczy o szczególnej koneksji liryki Buszy, Czaykowskiego i Czerniawskiego z malarstwem. Ale nie tylko, bowiem ci twórcy próbują w swoich wierszach przedstawiać kobietę również w korespondencji z muzyką, co jest o wiele trudniejsze niż w nawiązaniach plastycznych i świadczy o dużym zakresie wyobraźni i artystycznej pomysłowości. Gatunkowo wiersze uobecniające kobiety przyjmują różną formę: m.in. erotyku, elegii, ekfrazy, a nawet minirozprawy filozoficznej czy poetyckiego traktatu.

Rahel Levin i jej pierwszy berliński salon

prof. dr hab. Katarzyna Grzywka-Kolago, Zakład Komparatystyki Kulturowej i Literackiej, Instytut Germanistyki, Wydział Neofilologii, Uniwersytet Warszawski

Rahel Levin, od 1814 roku Rahel Varnhagen von Ense (1771-1833), była jedną z najświetniejszych organizatorek berlińskiego życia salonowego. Począwszy od lat dziewięćdziesiątych XVIII wieku do 1806 roku prowadziła swój pierwszy, natomiast w latach 1819-1833, już jako żona dyplomaty Karla Augusta Varnhagena von Ense, swój drugi salon w stolicy Prus. Obydwie formacje towarzyskie gromadziły przedstawicieli różnych warstw społecznych i zawodowych, począwszy od artystów, pisarzy, aktorów, naukowców i studentów po arystokratów i przedstawicieli pruskiej rodziny królewskiej, i stanowiły doskonałą scenę prezentacji talentów gości, jak też samej organizatorki. Były miejscem tolerancyjnym i otwartym na wszelką oryginalność. Szczególnie pozostający pod przemożnym wpływem wczesnego romantyzmu pierwszy z nich, w którym Rahel – niezbyt urodziwa, ekscentryczna, nieszczerze dobrze wykształcona, ale obdarzona niezwykłym talentem towarzyskim, siłą oddziaływania i błyskotliwością, tworzy enklawę swobodnej wymiany myśli, która daje jej możliwość przekraczania granic narzuconych przez pochodzenie i zaspokajania pragnienia akceptacji. To przestrzeń daleka od uprzedzeń stanowych, otwarta na inność, nowoczesność, jedność ponad podziałami i społeczny kompromis. Tu Rahel jest wolna od stygmatu córki żydowskiego kupca i odnajduje to, czego odnaleźć nie może za drzwiami jej salonu, to jest w dalekim od tolerancji społeczeństwie berlińskim.

Celem wykładu jest przybliżenie wczesnej fazy życia Rahel Levin i specyfiki jej pierwszego berlińskiego salonu, a także wskazanie na utopijny charakter propagowanych w nim ideałów poprzez skonfrontowanie ich z rzeczywistością pozasalonową, to jest w przypadku Rahel z historią jej nieudanych prób zawarcia związku małżeńskiego. Inspirację teoretyczną wykładu stanowi traktat Friedricha Schleiermachera *Versuch einer Theorie des geselligen Betragens*, natomiast materiał empiryczny wybrane przykłady literatury dokumentu osobistego autorstwa Rahel Levin oraz bywalców jej salonów.

Wystąpienia Uczestników

Archeologia jest kobietą, czyli o kobietach w nauce słów kilka

Patrycja Wagner, *wagpatrycja@gmail.com*, Wydział Archeologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, www.archeo.amu.edu.pl

Karolina Krawczyk, *krawczykarolina20@gmail.com*, Wydział Archeologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, www.archeo.amu.edu.pl

Przyglądając się dziejom archeologii, jej często spektakularnym odkryciom i publikacjom naukowym oraz wybitnym postaciom, można odnieść wrażenie, że przez długi czas była ona domeną prawie wyłącznie mężczyzn. Zapomina się albo marginalizuje w tychże dziejach rolę kobiet-archeologów. Pomimo sytuacji społeczno-ekonomiczno-politycznej kobiet w tym naukowców w Europie i w Ameryce w XIX i na początku XX wieku, starały się one albo uprawiać archeologię w cieniu ówczesnych badaczy, albo nie poddawały się temu.

Rozwijanie teorii, nowych specjalizacji czy osiągnięcia w zakresie metodyki badań archeologicznych były udziałem kobiet-archeologów, choć rzadko wspominają o nich podręczniki. Tę sytuację postaramy się pokazać dwutorowo. Z jednej strony jako efekt usuwania się samych badaczek w cień i „dobrowolnego” pójścia drogą wytyczaną przez ich mistrzów i współpracowników. Z drugiej strony jako efekt mniej lub bardziej świadomego marginalizowania ich przez tychże kolegów.

Każda z powyższych sytuacji doprowadziła do zjawiska, że stały się niewidzialne w historii archeologii. Zainteresowanie ich dokonaniem i biografiami zrodziło się dopiero pod koniec XX wieku i wtedy to powstawały pierwsze prace i syntezy podejmujące zarysowaną tematykę. W realizacji powyższego celu posłużą – oprócz zarysowania powyższych zagadnień – również krótkie noty biograficzne wybranych kobiet-archeologów. Postaramy się ukazać ich znaczny wkład intelektualny w tworzeniu z jednej strony podwalin archeologii, a z drugiej nowatorskich rozwiązań na wielu polach badawczych, jakie proponowały.

Doświadczenie niezwykle w opowiadaniu „Zielone Bindi” Mryduli Garg

Karolina Papis-Wróblewska, *karolinapapis@student.uw.edu.pl*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Orientalistyczny, Katedra Azji Południowej

Mrydula Garg (Mr̥ḍulā Garg) jest jedną z najbardziej rozpoznawalnych twórców współczesnej literatury hindi. Jest autorką wielu uznanych publikacji, w tym powieści, zbiorów opowiadań, esejów i sztuk teatralnych. W zdobywających coraz większą popularność utworach Mryduli Garg, głównym podejmowanym tematem są zależności między jednostką, a społeczeństwem. W znakomitej większości opowiadań pisarka odmalowuje mentalność indyjską na tle konwenansów, norm i reguł społecznych. Mrydula Garg, ukazując życie codzienne bohaterek, podejmują temat ich seksualności, tożsamości czy uwikłania w rodzinne relacje, które dla kobiety, jako członka społeczności, są podstawowym składnikiem jej codzienności. Wiąże się to z tym, że w tradycyjnym społeczeństwie indyjskim kobietę, inaczej niż mężczyznę realizującego się w sferze publicznej, wpisuje się w sferę prywatną życia. Jednym z jej najbardziej znanych opowiadań jest „Zielone bindi”. To opowieść ceniona za nowatorskie podjęcie tematu sytuacji kobiety indyjskiej. Opowiadanie zostało poddane analizie z perspektywy antropologii doświadczenia w ujęciu trzech badaczy: W. Diltheya, V. Turnera, R.D. Abrahamsa oraz ich rozróżnienia na doświadczenie zwyczajne i niezwykle. Celem pracy jest zbadanie potencjału tej metodologii na gruncie literatury hindi. Zastosowanie pojęcia doświadczenia niezwyklego odsłania symbolikę utworu – chęć i poszukiwanie bohaterki własnej tożsamości. Sposób ujęcia tematu w opowiadaniu "Zielone bindi" jest wyjątkowy na scenie literatury hindi i oderwany od codziennej rzeczywistości indyjskiej mężatki. Autorka zwraca uwagę na fakt potrzeby indywidualności każdego człowieka, co jest szczególnie wyraźne w przypadku odbierania kobietom osobowości w kulturowych wzorcach, chociażby takich, jak małżeństwo.

Kobieta jako podmiot fetyszyzujący, kobiecość jako przedmiot fetyszyzacji w modzie

Michalina Pikuzińska-Kaczmarek, mpikuzinska12@gmail.com, Koło Naukowe Designer przy Pracowni Sztuk Projektowych, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, www.wpa.amu.edu.pl

W referacie „Kobieta jako podmiot fetyszyzujący; kobiecość jako przedmiot fetyszyzacji w modzie” analizie poddane zostały dwa uzupełniające się zjawiska w modzie – sprawczości i podmiotowości kobiet w dziedzinie fetyszyzmu konsumenckiego w obszarze mody, oraz fetyszyzacji przez kreatorów i dyktatorów mody przymiotów właściwych kobiecie, czy samej idei kobiecości. Celem pracy jest zgłębienie relacji między pobudkami i motywacjami kierującymi kobietą – konsumentem, jak i projektantem zafascynowanym aspektem kobiecości, oraz produktami końcowymi powstałymi w wyniku tych namiętności. Opracowanie dotyczy trendów w modzie damskiej i twórców kreacji skierowanych do kobiet współcześnie, jednocześnie wywodząc genezę niektórych zjawisk z mody lub myśli historycznej. W pracy analizie poddana jest moda i reklama modowa, oraz zagadnienia lifestylowe obecne w kulturze Zachodniej (Europy i Ameryki). Metodami badawczymi użytymi do opracowania artykułu była analiza reklam, marketingu współczesnych marek i rynku mody, oraz bibliografii dotyczącej pozycji kobiety, jej wizerunku i roli w kreowaniu rynku mody na przestrzeni wieków. Ze względu na nowość występowania niektórych opisanych zjawisk, kluczową stała się też obserwacja obecnych trendów. W przeprowadzonej analizie przedstawiona została aktualna pozycja kobiety jako odbiorcy oraz twórcy rynku mody, jak i ukazany został wpływ, w jaki idee związane z kobietą inspirują twórców, a następnie przetwarzane są w gotowy wytwór mody. Praca jest punktem wyjściowym do dalszej analizy współczesnego marketingu mody damskiej, zawarte w nim zostały główne motywacje konsumentek, i wymienione trendy w nowoczesnej modzie czerpiące z konceptu kobiecości i cech z nią związanych.

Kobiety w reklamie

Marta Florczak

Celem opracowania jest przedstawienie kobiety w reklamie i przegląd normatywnych ograniczeń przedmiotowej materii. Kobieta jako matka, żona, singielka, pracownik, uwodzicielka, nauczycielka. To tylko przykłady ról w jakie kobiety wcielają się w życiu, ale też jakie są im przydzielane w mediach, w tym także w reklamie.

Reklama telewizyjna, jak i ta dostępna w audycjach na żądanie, podobnie jak całe media elektroniczne, wywiera ogromny wpływ na odbiorcę, a jej celem jest promocja sprzedaży. Producenci reklam kierują ich emisję do sprofilowanego grona odbiorców i przypisują postaciom w przekazach handlowych różne role, dążąc do zwiększenia popytu na dany produkt czy usługę, pozostawiając trwałe ślady pamięciowe wyemitowanego przekazu. W tym celu kreują m.in. konkretny wizerunek kobiety i jej rolę. Rynek reklamy nie może funkcjonować jednak z pominięciem stworzonych przez ustawodawcę ograniczeń prawnych. Na płaszczyźnie Polski obowiązuje ustawa 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, która zakazuje nadawania przekazów handlowych np. wykorzystujących zaufanie małoletnich względem rodziców, zachęcających dzieci do naciskania dorosłych na zakup reklamowanych produktów. Reklama nie może także m.in. naruszać godności ludzkiej, dyskryminować osoby pod względem płci, zagrażać rozwojowi małoletnich. Brak regulacji prawnych tej materii stwarzałyby ryzyko wystąpienia zagrożenia szczególnie u osób małoletnich, czy też niektórych dorosłych. Spot reklamowy ogółem, a zatem także samo przedstawienie kobiety w spocie reklamowym, nie może sugerować zwiększenia statusu społecznego czy też rozwiązania wszelkich problemów poprzez nabycie reklamowanego produktu. Szczególnym przykładem są reklamy piwa czy suplementów diety, w których istotną rolę odgrywa kobieta. W opracowaniu przedstawiono także szereg przykładów posłużenia się osobą kobiety w reklamie, z uwzględnieniem szerokiego spektrum odbiorców.

„Kołysanka Rosemary” jako motyw matki w filmie Romana Polańskiego

Natalia Zburzyńska, nataliazbu8@gmail.com, Koło Naukowe Medialno-Popkulturowe "Produktywni", Wydział Politologii i Dziennikarstwa, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, www.umcs.pl

Tematem pracy jest opisanie utworu muzycznego, który staje się motywem przewodnim głównej bohaterki-matki. Analizowana kompozycja znana jest jako „Kołysanka Rosemary”. Została skomponowana przez polskiego kompozytora Krzysztofa Komedę na potrzeby filmu „Dziecko Rosemary” Romana Polańskiego. Utwór ten wybrzmiewa w momentach fabuły, z których jednoznacznie wynika, że bohaterka będzie lub jest matką. Z tego powodu przyjęto, że „Kołysanka Rosemary” jest utożsamiana z postacią Rosemary jako przyszłej matki. Fabuła filmu znacznie różni się od muzycznego motywu przewodniego. Zauważono, że „Kołysanka” nabiera cech profetycznych. Zastosowane przez kompozytora rozwiązania w zakresie melodyki, a przede wszystkim harmoniki (częste powtórzenia diabolicznego interwału trytonu) wpłynęły na odmienną interpretację konkretnych scen, sytuacji filmowych i emocji głównej bohaterki. Fabuła filmu stopniowo odkrywa przed widzem fakt, że Rosemary nie jest zwyczajną matką (sama dowiaduje się o tym w finałowej scenie filmu). Szczegółowa analiza ścieżki dźwiękowej filmu pozwoliła zauważyć, że utwór zostaje przedstawiony w filmie w bardzo przemyślany i uporządkowany sposób. Wywnioskowano, że symboliczna cyfra powtórzeń utworu może być przejawem ciekawych korelacji z postacią Matki Bożej. Historia ta jednak jest przeciwieństwem powszechnie znanej historii biblijnej. Pojawienie się w utworze interwału trytonu, który w dawnych czasach uznawany był jako „diabeł w muzyce” jest nieprzypadkowe. Rosemary, bowiem okazuje się być matką potomka Szatana.

„Oblicza lęku” – pokolenie córek wobec niszczącego wpływu traumy związanej z Holocaustem np. literatury Mai Lasker-Wallfisch i Magdaleny Tulli

Aleksandra Bak-Zawalski, Aleksandra.Bak@germanistik.uni-giessen.de, Arbeitsstelle Holocaustliteratur, Institut für Germanistik, Justus-Liebig-Universität Gießen, <https://www.uni-giessen.de/fbz/fb05/germanistik/institut/kooperationen/internkooperationen/holocaustliteratur>

Pokolenie córek porusza w swych dziełach literackich temat „niszczącego wpływu traumy”, tego, jak przekazywana z pokolenia na pokolenie trauma Holocaustu wpływa na kształtowanie ich własnej tożsamości i tego, że własne życie jest zawsze uwarunkowane tym, co wydarzyło się wcześniej. Gdyby do postaci matek z dzieł m.in. Mai Lasker-Wallfisch („Letter to Breslau – My Story across Three Generations”) lub Magdaleny Tulli („Włoskie szpilki”, „Szum”) odnieść charakterologię zastosowaną przez psychoanalityka Fritza Riemanna („Grundformen der Angst”/„Oblicza lęku”), kobiety te należałoby zdecydowanie określić mianem depresyjno-histerycznych, jako że żadna z nich nie odważa się żyć, żadna nie przeciwstawia się duchowemu „wygnaniu”. Kobiety te, wręcz przeciwnie, zachowują się masochistycznie i choć nie użalają się nad sobą, to wołają cierpieć w milczeniu, niż walczyć. Kobiety w taki sposób wewnętrznie rozdarte, mają z uwagi na braki ich słabej osobowości, tendencję do dopuszczania się przemocy emocjonalnej wobec własnych dzieci i uniemożliwiają dziecku rozwój autonomicznej tożsamości, własnej woli i zainteresowań. Z takich relacji rodzi się „wysoce wybuchowa mieszanka nienawiści i miłości”, jako że postaci córek odnoszą wrażenie, że stanowią „własność, są całkowicie zależne od okoliczności zewnętrznych i nieistotne”. Córki nie są w stanie pozbyć się gniewu i „odtruc” własną osobę. Okazuje się, że „ukrywanie cierpienia to straszny ciężar”, a odziedziczona trauma „nie musi objawiać się nieustanną rozpaczą, ale ma wpływ na rodzaj kłopotów w jakie popadamy i jakie się za nami ciągną. To nie jest nic magicznego, przeszłość przechodzi z matek na dzieci [...]. W ten sposób dziecko osoby okrutnie skrzywdzonej płaci resztę rachunku za to, co się stało”.

Obraz autochtonki w powieści Heleny Buchner „Hanyśka”

Natalia Długosz, natrek@amu.edu.pl, Instytut Filologii Słowiańskiej, Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

W niniejszym wystąpieniu podjęto próbę rekonstrukcji językowo-kulturowego obrazu autochtonki (kobiety tutejszej) w powieści Heleny Buchner „Hanyśka”. H. Buchner jest autorka pięciu powieści, w których opowiedziała z kobiecej perspektywy historie ludzkich losów na Śląsku opolskim od czasów zawieruchy wojennej po czasy współczesne. Pierwsza z powieści to właśnie „Hanyśka” (2006), następnie ukazały się „Dzieci Hanyśki” (2008), „Dziewczyny z Koziej Górki” (2009), „Opowiadki znad Brynicy” (2011) i „Ciotka Flora” (2012).

Akcja „Hanyśki” rozgrywa się głównie na Śląsku opolskim, dokładniej w jednej z małych podopolskich wiosek. Opisane w powieści wydarzenia mieszczą się w przedziale czasowym od stycznia 1945 roku do roku 1960. Pisarka główną bohaterką swojej książki czyni Marię Brunn. Chłopkę z podopolskiej wsi – Ślązaczkę. Maria jest autochtonką. Jej korzenie sięgają miejsca, w którym się urodziła i miejsca, z którym związani są jej przodkowie, dokąd tylko sięga pamięć rodowa.

Będące celem prezentacji odtworzenie językowo-kulturowego obrazu autochtonki nie jest pełnym obrazem kobiecej bohaterki powieści, a jedynie jednym z jej profili. Główny szkielet odtwarzanego obrazu stanowi osadzenie kobiety w kontekście jej mikrokosmosu, tj. otaczającego ją, tradycyjnego, oswojonego świata – bardzo konkretnego TU, tj. ziemi/domu w wymiarze zarówno fizycznym, jak i wspólnotowym. Językowy obraz świata rozumiany jest szeroko, zgodnie ze szkołą opolsko-lubelską. Do rekonstrukcji wykorzystano w mniejszym stopniu dane językowe (gramatyka, słownictwo, związki składniowe), w większej mierze natomiast oparto się na sądach presuponowanych, tj. implikowanych przez język i utrwalonych na poziomie społecznej wiedzy i przekonań. Ważne dla podjętej próby rekonstrukcji obrazu autochtonki wydają się opozycje semiotyczne – swój:obcy, żeński:męski, sacrum:profanum.

Obraz kobiety w dystopicznej wizji świata na podstawie współczesnego dramatu niemieckojęzycznego – „(R)Ewolucja” Yeal Ronen i Dimitrij Schaad

Katarzyna Michalak, katarzyna.michalak@us.edu.pl, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Humanistyczny

Yeal Ronen, austriacko-izraelska dramatopisarka i reżyserka sztuk teatralnych oraz Dimitrij Schaad, pochodzący z Kazachstanu niemiecki autor tekstów dramatycznych i aktor, przedstawili w sztuce „(R)Ewolucja” swoistego rodzaju instrukcję, jak przeżyć w XXI wieku. Pokazany przez nich futurystyczny świat zaskoczył technologią – wysoko rozwinięta technika genetyczna, algorytmy zastępujące flirt, dzieci zaprojektowane na życzenie, cyberseks – wszystko to doprowadziło do (r)ewolucji ludzkości.

Praca ma na celu analizę sytuacji, jak w tym dystopicznym świecie odnajduje się kobieta? Przez stulecia literatura podsuwała wiele portretów kobiet. Kobieta intryguje, zachwyca, kocha, porzuca, przeraża, wzbudza litość lub uznanie. Praca ma na celu odpowiedź na pytanie, jak się ma tradycyjnie pojmowana rola kobiety do nowej rzeczywistości i kolejnego etapu ewolucji jakim jest Homo digitalis? Motyw kobiety jest nieodłączną częścią takich tematów, jak miłość, macierzyństwo i rodzina. Również postać kobieca z „(R)ewolucji” chce zostać matką po raz drugi. Lana planuje wiosną 2040 roku urodzić perfekcyjne dziecko: odporne na wybrane typy nowotworów, niezniszczalne w obliczu różnych katastrof klimatycznych, atrakcyjne, zdolne do rywalizacji itp. Sztuczna inteligencja Alekto troszczy się o to, aby jej mąż René miał odpowiednie geny ojcowskie. W przedstawionej wizji przyszłości również seks nie ma nic wspólnego z tradycyjnym związkiem międzyludzkim. Rozwój biotechnologii i technologii informatycznych sprawia, że zmieniła się także rola kobiety jako gospodyni domowej. Proces emancypacji przestał mieć znaczenie, gdyż Alekto przejęła wszystkie ważne funkcje i steruje życiem ludzi. Alekto to według mitologii greckiej jedna z Eryń, bogini niestrudzona, usposobienie nieubłaganego gniewu. Analizując przedstawiony obraz społeczeństwa można stwierdzić, że nie jest to bezpieczny scenariusz przyszłości, gdyż kierująca życiem ludzi sztuczna inteligencja to Alekto – jedna z bogiń zemsty.

Obraz kobiety w krzywym zwierciadle ASZ:dziennika

Władysław Chłopicki, *chlopicki@gmail.com, Zakład Filologii Angielskiej, Karpacka Państwowa Uczelnia w Krośnie, www.kpu.krosno.pl*

Dorota Rygiel, *dorota.rygiel@poczta.fm, Zakład Filologii Angielskiej, Karpacka Państwowa Uczelnia w Krośnie*

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie obrazu kobiety, który wyłania się z analizy ponad 100 wiadomości, które pojawiały na łamach serwisu satyrycznego ASZ:dziennik.pl od października 2020 r. do stycznia 2021 r. Zebrane przez nas wiadomości są bardzo różne, ale możliwa jest ich klasyfikacja w oparciu o wyraźnie widoczne tendencje, zgodnie z którymi polska kobieta 1/ posiada określony, choć ambiwalentny, zbiór cech charakteru (np. jest obowiązkowa i rozsądna, ale z drugiej strony niezdecydowana i naiwna), 2/ jest związana przede wszystkim z domem i kuchnią (jako strażniczka ogniska domowego), a co za tym idzie jej obowiązkiem są zakupy artykułów nie tylko codziennego użytku, wreszcie 3/ chce zachować dobrą sylwetkę i być w dobrej formie, dlatego interesuje się przede wszystkim dietą, a związku z tym także i sportem, ponadto jest bardzo aktywną uczestniczką mediów społecznościowych i Internetu. W swojej analizie zwracamy uwagę, że ASZ:dziennik (według własnej deklaracji na stronie serwisu) jest skierowany przede wszystkim do osób z wyższym wykształceniem poniżej 50 roku życia, co rzuca pewne światło na interpretację tych wiadomości. Oczywiście mają one przede wszystkim charakter humorystyczny, wykorzystując najczęściej potencjalnie prawdziwe, zazwyczaj banalne, codzienne sytuacje, uruchamiając w ten sposób mechanizm przesady, udzielając fałszywych porad, czy też kpiąc z newsów typowych dla prasy kobiecej (także w celach satyry politycznej). Jednak wykorzystanie stereotypu kobiety jako ich punktu wyjścia pokazuje założenie ich twórców, że są one ciągle obecne w świadomości odbiorców, może nawet w sposób niezauważalny dla czytelników. Można więc argumentować, że autorzy satyrycznych wiadomości (również zagranicą, np. w amerykańskim piśmie satyrycznym *The Onion*), poza oczywistą chęcią rozśmieszenia czytelników, wykorzystują istnienie takich stereotypów, aby tę świadomość u czytelników obudzić i skierować ostrze satyry na petryfikującą je kulturę masową.

Przeciw opresji wobec kobiet i zwierząt: krytyka mody wiktoriańskiej w wybranych pracach Charlotte Perkins Gilman

Monika Holder, *monika.u.holder@gmail.com*, Instytut Anglistyki, Uniwersytet Warszawski

Moda stanowiła jeden z kluczowych tematów twórczości Charlotte Perkins Gilman (1860-1935), amerykańskiej pisarki i feministki. Krytykując istniejący system patriarchalnej opresji, Gilman proponowała zmiany zmierzające do wykluczenia niesprawiedliwości związanych z płcią. W pracy „Women and Economics” zwracała uwagę na kulturowo zakorzenione stereotypowe postrzeganie kobiet eksponujące kobiecą powierzchowność, kruchość cielesną i radykalną inność względem mężczyzn. W „The Dress of Women” podkreślała, że moda wiktoriańska wzmacnia stereotypy; kobiety skępowanej, zależnej oraz aktywnej, dominującej postaci męskiej. Twórczość literacka Gilman jest ściśle związana z poglądami społecznymi pisarki, a postacie fikcyjne symbolizują wyobrażone przez nią zmiany. Mollie Mathewson, bohaterka opowiadania „If I Were a Man”, przeobraża się w swojego męża i dostrzega komfort noszenia męskich ubrań. Zwraca uwagę na niepraktyczne elementy kobiecej garderoby, które cechuje niezdolność do podjęcia pracy, wyrażając tym samym pogląd pisarki dotyczący tego, że strój wiktoriański miał na celu utrzymanie zależności ekonomicznej kobiet. Ubrania mieszkanki utopijnej powieści „Herland” nie wyróżniają podziału na płęć; są wygodne i nie szkodzą zdrowiu kobiet. W „The Dress of Women” Gilman poruszała problematykę praw zwierząt jako istot zdolnych do odczuwania cierpienia. Sprzeciwiała się eksploatacji zwierząt przez przemysł futrzarski i podkreślała, że świat mody może zaniechać używania produktów przeznaczonych ich męczarnią. Zwracała uwagę na podobieństwo pomiędzy formami opresji i oskarżała przemysł mody o uprzedmiotowienie kobiet oraz zwierząt. Podważając patriarchalny i antropocentryczny porządek, niejednokrotnie zajmowała stanowisko bliskie poglądom współczesnych krytyczek ekofeministycznych.

Rola matki podczas rytuałów przejścia w cyklu pieśni „Jaśkowa dola” Stanisława Niewiadomskiego do słów Marii Konopnickiej. Korespondencja folkloru, tekstu i muzyki

*Agnieszka Panas, a.panas@uwb.edu.pl, Zakład Edukacji Artystycznej, Wydział
Nauk o Edukacji, Uniwersytet w Białymstoku, www.noe.uwb.edu.pl/*

Pomimo tego, że twórczość Stanisława Niewiadomskiego była niezwykle popularna za czasów kompozytora, współcześnie nie wpisała się w krąg muzyki powszechnie znanej. W cyklu „Jaśkowa dola” do słów Marii Konopnickiej można odnaleźć pieśni najczęściej kojarzone z nazwiskiem autora. Badania wykazały, że zbiór tworzy spójną całość przyczynowo-skutkową przedstawiając kolejno losy tytułowego Jasieńka. Utwory zostały dobrane i ułożone tak, by w sposób chronologiczny opowiedzieć historię życia wiejskiego chłopca. Analiza wskazała kluczowe znaczenie roli matki w przebiegu semantycznym oraz muzycznym cyklu. Wszystkie pieśni łączy mnogość przeplatających się symboli, obrzędów, tradycji i guseł ludowych. Ponadto treść nieprzerwanie koresponduje z warstwą muzyczną, w której oddano poszczególne nastroje, emocje, obrazy oraz punkty kulminacyjne w obrębie poszczególnych utworów oraz całej kompozycji. Wykazano, iż wiążą się one z kluczowymi zmianami w życiu, co określono „rytuałami przejścia”. Zgodnie z folklorystycznymi źródłami wyróżniono narodziny, wyruszenie w drogę oraz śmierć jako graniczne punkty historii Jasieńka. W każdym z tych momentów pojawia się (lub wręcz dominuje) wieloaspektowa postać matki. Pierwsza pieśń („Kołysanka”) łączy się symbolicznie i muzycznie z ostatnią („Dzwony”), tworząc analogię kołyski – trumienki, nad którą rodzicielka od samego początku roni łzy. To zestawienie obrazów matki (dającej życie i towarzyszącej śmierci) otwiera nowe pole badań w zakresie wielu dziedzin. W referacie wykazano, iż tym, co spina kłamrą kompozycyjną cały przebieg omawianego cyklu jest celowo wykorzystana symbolika i rola matki.

Role i status kobiet w islamie w świetle feministycznej lektury Koranu

Marta Widy-Behiesse, *m.widy-behiesse@uw.edu.pl*, Zakład Islamu Europejskiego,
Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski *www.orient.uw.edu.pl*

Islam, religia monoteistyczna wyrosła z judaizmu i chrześcijaństwa, opinii publicznej kojarzy się przede wszystkim z nierównością płci i złym traktowaniem kobiet, a przede wszystkim wyznawczyń islamu. Już w drugiej połowie XIX wieku w świecie muzułmańskim pojawiały się działaczki i intelektualistki zmagające się z wyzwaniem mizoginicznego interpretowania tej religii. Na szczególną uwagę zasługuje w tej mierze Huda Szarawi. Na szeroką skalę działania na rzecz zreinterpretowania znaczenia i rozumienia tekstu koranicznego muzułmanki podjęły jednak w drugiej połowie XX wieku. Na szczególną uwagę zasługują tu prace Aminy Wadud, Azizy al-Hibri czy Asmy Berlas. To ich świeże, pozbawione patriarchalnej „soczewki” spojrzenie pozwoliło ujrzeć Koran w nowym, równościowym świetle, a same kobiety muzułmańskie oprócz tradycyjnych ról – żony, matki, córki – zyskały własną tożsamość w relacji z absolutem. W relacji tej kobiety i mężczyźni są równi, a bóg mówi do nich z poszanowaniem ich wyjątkowości i specyfiki nie umniejszając żadnego względem pozostałych. W referacie zostanie zaprezentowana koncepcja feministycznej lektury Koranu na przykładzie twórczości wskazanych aktywistek, ze szczególnym uwzględnieniem ukazania koncepcji równości kobiet i mężczyzn zarówno duchowej, jak i tej w życiu codziennym, jako partnerki w związku czy równorzędnej opiekunki potomstwa. Dodatkowo zostaną wskazane argumenty na rzecz równego udziału w życiu społecznym i zawodowym oraz prawo do edukacji i pracy wynikające z tekstów prawodawczych islamu.

Stereotyp kobiety w krzywym zwierciadle żartu niemieckiego

Katarzyna Sikorska-Bujnowicz, k.sikorska_bujnowicz@poczta.onet.pl, Zakład Językoznawstwa Niemieckiego, Instytut Filologii Germańskiej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki, www.filolog.uni.lodz.pl

Punktem wyjścia do prezentacji tematu są wyniki przeprowadzonej analizy wybranych niemieckich żartów o kobietach. Materiał stanowią żarty internetowe oraz wybrane scenki z programów „Was guckst du?!” i „Mensch, Markus!”. Analiza dotyczy z jednej strony odpowiedzi na pytanie o formę proponowanych żartów, tj. dialog, monolog czy też opowiadanie oraz występujące w nich językowe środki budowania humoru takie jak polisemia, homofonia oraz użyte znaczenie przenośne stosowanych elementów leksykalnych, z drugiej zaś – o wykorzystane jako motyw krótkiego tekstu humorystycznego stereotypy kobiety. Odpowiednio dobrane językowe środki budowania humoru współgrają z kontekstem pozajęzykowym, który stanowią m.in. wymienione już i funkcjonujące od lat stereotypy kobiety związane z jej rolą społeczną (córka, matka, żona, kochanka, przyjaciółka, sąsiadka) czy też zawodową (kobieta jako lekarz, pielęgniarka, policjantka, nauczycielka, kierowca, sprzedawczyni itd.). Ciekawym zjawiskiem jest również fakt występowania w wielu systemach językowych podobnych żartów związanych tylko z jedną grupą kobiet, tj. tych o blondynkach. Stosowane w nich językowe środki budowania humoru mogą wprawdzie się różnić, jednak wykorzystane stereotypy kobiety są takie same.

Kwestia dystansu do siebie odgrywa kluczową rolę w odbiorze tego typu krótkich tekstów humorystycznych czy też scenek z programów komediowych. Żart nie powinien być traktowany zero-jedynkowo, gdyż od odbiorcy oczekuje się również tego, by miał on na uwadze fakt, że świat humoru to również kraina krzywych zwierciadeł zniekształcających otaczającą nas rzeczywistość.

Wizerunek matki w polskich elementarzach

Sonia Czaplewska, *soniaczaplewska33@gmail.com*, Wydział Filologiczny,
Uniwersytet Gdański, *ug.edu.pl*

Elementarze stanowią dla dzieci jedno ze źródeł wiedzy o świecie i jako takie mogą mieć silny wpływ na kształtowanie się poglądów o relacjach panujących w danym społeczeństwie. W niniejszej analizie podjęto temat wizerunku matki w polskich elementarzach z lat 1989-2020. Za materiał badawczy posłużyło pięć podręczników: „Litery” (E. i F. Przyłubscy, 1989), „Elementarz pierwszej klasy” (M. Lorek, 1993), „Wesoła szkoła” (S. Łukasik, H. Petkowicz i in., 2000), „Wesoła szkoła i przyjaciele” (S. Łukasik, H. Petkowicz i in., 2009), „Nasz elementarz” (M. Lorek, B. Ochmańska, L. Wollman, 2014). Analizowano zarówno materiał tekstowy, jak i ikoniczny. Referat stanowi próbę odpowiedzi na następujące pytania badawcze: 1. Jaki jest obraz matki zawarty w polskich elementarzach? 2. Czy i w jakim stopniu wizerunek ten zmieniał się na przestrzeni lat? 3. Jak bardzo odmienny jest od wizerunku ojca?

Analiza wyników wykazała, że obraz matki zaprezentowany w polskich elementarzach można podzielić na cztery grupy: 1. matka i jej relacje z dziećmi, 2. matka jako członkini rodziny, 3. matka i jej obowiązki, 4. matka i jej hobby.

Wyłaniający się z elementarzy wizerunek to osoba, która zajmuje się przede wszystkim przygotowaniem posiłków lub opieką nad dziećmi. Rzadko mowa jest o pracy lub hobby matki, jednak częściej wzmianki czy wręcz całe rozdziały poświęcone temu zagadnieniu pojawiają się w nowszych książkach. Zauważalna jest również różnica w ukazywaniu ról matki i ojca – w większości badanych podręczników przedstawiane były tradycyjny lub mieszany model rodziny. Wyjątek stanowi najnowsza z analizowanych serii – „Nasz elementarz”, w której dominuje model partnerski.

Wzór funkcjonowania Matki-Polki a wypalenie rodzicielskie. Wstępne wyniki badań

Anna Szymanik-Kostrzewska, alex.shilou@gmail.com, Katedra Psychologii Ogólnej i Rozwoju Człowieka, Wydział Psychologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, www.ukw.edu.pl

Celem prezentowanych badań było określenie stopnia identyfikacji matek ze wzorem funkcjonowania Matki-Polki oraz określenie, czy sprzyja on wypaleniu rodzicielskiemu. Na wzór funkcjonowania Matki-Polki składały się cechy i charakterystyki stereotypowo przypisywane Matce-Polce przez matki małych dzieci. Wiele z nich jest społecznie pożądanymi i cenionymi, jak opiekuńczość, troskliwość, pracowitość, zaradność, wytrwałość czy „multifunkcjonalność” (sukcesywne robienie wielu rzeczy na raz). Wśród nich znajdują się także: przedkładanie dobra rodziny ponad swoje, stawianie rodziny na pierwszym miejscu, kosztem siebie czy poświęcanie się jej. Wypalenie rodzicielskie odzwierciedla zmęczenie macierzyństwem, którego symptomami są wyczerpanie, dystans emocjonalny, przesyt rolą rodzicielską i kontrast z wyobrażeniem siebie jako rodzica przed pojawieniem się dzieci. W badaniach wstępnych wzięło udział 98 matek (19-50 lat, $M = 35$; $SD = 7$) przynajmniej jednego dziecka w wieku 1-10 lat (średnio dwoje dzieci), w większości: pozostających w związkach, o średnim bądź wyższym wykształceniu, deklarujących przynajmniej przeciętną sytuację materialną. Zastosowano Kwestionariusz Identyfikacji z Matką-Polką (KIM-P) w wersji pilotażowej oraz polską wersję The Parental Burnout Assessment (PBA-PL) w opracowaniu D. Szczygieł i zespołu (2020). Badane matki w wysokim stopniu identyfikowały się z Matką-Polką, zwłaszcza w zakresie charakterystyk określonych mianem pierwszorzędnymi: ciepła, opiekuńczości, zaradności, pracowitości, „multifunkcjonalności”, szczególnego dbania o dzieci i spełniania się w roli matki. Zaobserwowano istotne, ujemne korelacje pomiędzy stopniem identyfikacji matek z charakterystykami Matki-Polki a symptomami wypalenia rodzicielskiego. W dyskusji podjęta została kwestia tego, na ile wzór funkcjonowania Matki-Polki może pełnić funkcję ochronną wobec zmęczenia rodzicielstwem.

Indeks autorów

Bak-Zawalski A.....	20
Chłopicki W.	23
Czaplewska S.	28
Długosz N.	21
Florczak M.	18
Grzywka-Kolago K.	12
Holder M.	24
Krawczyk K.	15
Michalak K.	22
Panas A.	25
Papis-Wróblewska K.	16
Pikuzińska-Kaczmarek M.	17
Rygiel D.	23
Sikora J.	11
Sikorska-Bujnowicz K.	27
Szymanik-Kostrzevska A.	29
Wagner P.	15
Widy-Behiesse M.	26
Zburzyńska N.	19

Wydawnictwo
TYGIEL

Zapraszamy do zapoznania się z aktualną ofertą
Wydawnictwa Naukowego TYGIEL

kontakt@wydawnictwo-tygiel.pl

www.wydawnictwo-tygiel.pl

© DZIAŁALNOŚĆ

Wydawnictwo

Wydawnictwo Naukowe TYGIEL to podmiot zrodzony z doświadczenia oraz zaangażowania zespołu osób w pełni poświęconych promocji nauki i szeroko rozumianego rozwoju. Publikowane przez nas prace są odzwierciedleniem trendów badawczych oraz zainteresowań naukowych środowiska akademickiego.

© DZIAŁALNOŚĆ

Biblioteka Cyfrowa

Biblioteka Cyfrowa należąca do Wydawnictwa Naukowego TYGIEL zawiera wszystkie publikacje wydawane przez Wydawnictwo. Dodatkowo została przyłączona do Federacji Bibliotek Cyfrowych, dzięki czemu mogą Państwo przeglądać zbiory udostępniane na całym świecie.

© DZIAŁALNOŚĆ

Czasopisma naukowe

Wydawnictwo Naukowe TYGIEL rozpoczęło prace nad kilkoma tytułami czasopism naukowych. Więcej szczegółów wraz z aktualnym stanem prac dostępne jest w zakładce „Czasopisma naukowe”. Osoby zainteresowane współpracą prosimy o kontakt.